

Sygn. akt V CK 165/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 września 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Lech Walentynowicz

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości (...) Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego nr (...) S.A. w W.

przeciwko Z. W. i J. W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 września 2005 r., kasacji pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 5 stycznia 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala kasację.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 21 maja 2003 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo (...) Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego nr (...) S.A. w W. przeciwko Z. W. i J. W. o zapłatę kwoty 709 533,02 zł. z tytułu zwrotu kaucji gwarancyjnej, zatrzymanej przez pozwanych na skutek niewykonania umowy o roboty budowlane.

Z dokonanych ustaleń wynika, że w dniu 27 października 2000 r. strony zawarły umowę o roboty budowlane, na mocy której powód (generalny wykonawca) zobowiązał się w terminie do dnia 15 grudnia 2001 r. wykonać roboty budowlane w budynku biurowo-usługowym pozwanych (inwestorów) posadowionym w W. przy ul. L. i oddać go do użytkowania. Zgodnie z umową, powód zobowiązał się zapłacić pozwanym kaucję gwarancyjną dla zabezpieczenia roszczeń zamawiającego z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, częściowo w gotówce przy zawarciu umowy i częściowo poprzez upoważnienie pozwanych do potrącenia 5% z wynagrodzenia wykonawcy określonego w wystawianych przez niego fakturach. Rozliczenia między stronami miały nastąpić na podstawie faktur zaliczkowych wystawionych po wykonaniu elementów poszczególnych robót. Umowa określała warunki i terminy, w jakich nastąpić miał zwrot kaucji gwarancyjnej.

Zgodnie z umową, każdej stronie przysługiwało prawo do odstąpienia od umowy, a oświadczenie w tym przedmiocie powinno być złożone w formie pisemnej. Powodowi przysługiwało prawo do odstąpienia od umowy w sytuacji, gdy pozwani pozostawaliby w zwłoce z zapłatą faktur przez okres 3 miesięcy od terminu płatności ustalonego w umowie, natomiast pozwani mogli odstąpić od umowy gdyby powód mimo pisemnych zastrzeżeń zgłoszonych przez pozwanych, wykonywał roboty niezgodnie z warunkami umowy lub w rażący sposób zaniedbywał postanowienia umowy, albo w przypadku niewykonania umowy lub jej etapów w terminie, albo w razie wykonania umowy lub jej części wadliwie. W ostatnim przypadku pozwani mogli odstąpić od umowy bez wyznaczenia dodatkowego terminu.

Nadto powód udzielił pozwanym 60 miesięcznej gwarancji od dnia następującego po dniu odbioru końcowego i zobowiązał się bezzwłocznie usuwać wszelkie wady.

Pozwani zapłacili powodowi łączną kwotę 2 094 366,72 zł., zatrzymali zaś kwotę 709 533,02 zł. tytułem kaucji gwarancyjnej, w tym 304 146 zł. uiszczono tytułem zabezpieczenia przy zawarciu umowy, a pozostała kwota wynikała z wystawionych przez powoda faktur.

Pismem z dnia 9 października 2001 r. (doręczonym pozwanym dnia 10 października 2001 r.) powód oświadczył pozwanym, że odstępuje od umowy, ponieważ nie zapłacili oni przez ponad 3 miesiące faktury nr 10/27-001/05 z dnia 31 maja 2001 r. Pismem z dnia 4 maja 2002 r. (doręczonym pozwanym dnia 28 maja 2002 r.) powód wezwał pozwanych do zapłaty w terminie 3 dni kwoty 709 533,02 zł. tytułem zatrzymanej kaucji gwarancyjnych.

Wcześniej, bowiem w dniu 26 września 2001 r., pozwani złożyli powodowi pisemne odstąpienie od umowy z powodu niewykonania przez powoda w ustalonym terminie poszczególnych etapów umowy; wykonania umowy w sposób wadliwy lub niezgodny z warunkami umowy, a następnie wezwali powoda do zapłaty kary umownej w wysokości 760 364 zł.

W ocenie Sądu Okręgowego, powód nie udowodnił istnienia podstawy do żądania zwrotu kwot zatrzymanych przez pozwanych tytułem kaucji gwarancyjnej. Sąd ten uznał również, iż powódka nie odstąpiła skutecznie od umowy o roboty budowlane, bowiem jej oświadczenie o odstąpieniu zostało złożone w sytuacji, gdy nie zostały spełnione przez wykonawcę umowne wymogi co do rozliczeń. Nadto Sąd Okręgowy wskazał, że strony mimo odstąpienia od umowy nie zwróciły sobie świadczeń oraz nie zostały ocenione skutki odstąpienia od umowy przez pozwanych.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny, wyrokiem z dnia 5 stycznia 2004 r., zmienił powyższy wyrok w ten sposób, że zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kwotę 401 987,87 zł., do wysokości której powód ostatecznie popierał powództwo, z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 23 lipca 2002 r.

Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na skutki odstąpienia przez pozwanych od umowy o roboty budowlane, które uznał za skuteczne, w szczególności na fakt, że umowa ta wygasła na skutek odstąpienia ze skutkiem *ex tunc*. Oznacza to, że strony powinny zwrócić otrzymane świadczenia, w tym kwotę 304 146 zł. wpłaconą przez powoda na podstawie § 7 ust. 1 lit. „b” umowy tytułem zabezpieczenia oraz kwotę 97 841,87 zł. wpłaconą przez niego na rzecz pozwanych tytułem kaucji gwarancyjnej.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyli pozwani kasacją opartą na obu podstawach kasacyjnych określonych w art. 393¹ k.p.c. W ramach pierwszej z nich pozwani zarzucili naruszenie art. 494 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, iż pozwani uzyskali prawo do odszkodowania z mocy prawa, a nie z mocy umowy; art. 65 k.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że wsteczny skutek odstąpienia od umowy spowodował po stronie pozwanych obowiązek zwrotu kaucji gwarancyjnej, podczas gdy kaucja w świetle umowy służyła nie tylko zabezpieczeniu roszczeń odszkodowawczych, ale również zaspokojeniu pozwanych z tytułu tych roszczeń.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej pozwani zarzucili naruszenie art. 233 k.p.c.

W konkluzji pozwani wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przedstawione w kasacji zagadnienie prawne dotyczące charakteru kaucji gwarancyjnej i charakteru roszczeń, jakie kaucja taka zabezpiecza, jest niewątpliwie interesujące i wymagające wyjaśnienia przez Sąd Najwyższy. Może to jednak nastąpić tylko wtedy, gdy potrzeba taka wynika w związku z podniesionymi w kasacji podstawami. W rozpoznawanej sprawie takiego związku nie ma.

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że niezasadny okazał się zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. przytoczony w ramach drugiej podstawy kasacyjnej. W ocenie skarżącego przepis ten został naruszony przez dokonanie sprzecznych z materiałem dowodowym ustaleń. Wbrew podniesionym zarzutom, naruszenie przytoczonego przepisu nie może polegać na czynieniu ustaleń sprzecznych z materiałem dowodowym, przepis ten bowiem wskazuje kryteria oceny dowodów. Zarzut naruszenia tego przepisu byłby zasadny, jak wynika z bogatego orzecznictwa Sądu Najwyższego, gdyby skarżący zdołał wykazać, że dokonana przez Sąd drugiej instancji ocena dowodów była rażąco wadliwa, sprzeczna z zasadami logicznego rozumowania, dokonana bez wszechstronnego rozważenia zebranego materiału, czy oparta na materiale dowodowym zgromadzonym wadliwie, wtedy jednak rzeczą skarżącego byłoby przytoczenie tych przepisów regulujących postępowanie dowodowe, które ten Sąd naruszył przy gromadzeniu materiału. Nie wystarcza natomiast dla uznania zasadności zarzutu okoliczność, że ze zgromadzonego materiału można wysnuć inne wnioski i w konsekwencji poczynić inne ustalenia. Ocena dowodów jest bowiem rzeczą sądu orzekającego w sprawie, a nie rzeczą strony i tylko wtedy, gdy jest ona rażąco wadliwa może być podważona. Takiego wyводу skarżący nie przeprowadził.

W tej sytuacji nie ma podstaw do podważenia dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych i w tych ustaleniach musi być osadzona ocena zarzutów podniesionych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, z uwagi na związanie Sądu Najwyższego stanem faktycznym (art. 393¹¹ § 1 k.p.c.). Z ustaleń tych wynika przede wszystkim fakt odstąpienia przez pozwanych od zawartej przez strony umowy o roboty budowlane. Odstąpienie od umowy wywołuje, jak trafnie zwrócił uwagę Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, skutki określone w art. 494 k.c. Z przepisu tego wynika, że strona, która odstępuje od umowy wzajemnej, a taką jest niewątpliwie umowa o roboty budowlane, obowiązana jest zwrócić drugiej stronie wszystko, co otrzymała na mocy umowy, a więc także kwoty otrzymane tytułem zabezpieczenia czy kaucji gwarancyjnej. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że strona taka nie może

zarzucać, że nie jest już bezpodstawnie wzbogacona, bowiem w tym zakresie przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu nie mają zastosowania. Stanowisko takie wyraził także Sąd Najwyższy (por. orz. z dnia 21 listopada 1952 r., C 178/52, PiP 1954, nr 4, str. 725) i brak podstaw do jego zmiany ze względu na kategorię brzmienia art. 494 k.c. Wbrew zarzutom skarżącego, do przeciwnego wniosku nie upoważnia wykładnia zawartej przez strony umowy, nie można doszukać się zarzucanego naruszenia art. 65 k.c. Należy zwrócić uwagę, że odstąpienia od umowy wywiera skutek *ex tunc*, co oznacza, że obowiązki stron ocenia się tak, jakby umowa nie była zawarta (por. m.in. wyroki SN z dnia 7 października 1999 r., I CKN 262/98, OSNC 2000, nr 4, poz. 71, z dnia 26 września 2001 r., IV CKN 491/00, nie publ., czy wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 marca 2001, I ACa 512/00, Pr. Gosp. 2002. nr 5, poz. 50). Wobec tego, że umowa przestaje wiązać, strony nie są już wzajemnie zobowiązane do świadczeń w niej przewidzianych. Zamieszczone zatem w umowie uzgodnienia odnoszące się do warunków zwrotu kaucji gwarancyjnej nie mają znaczenia. Podkreślenia wymaga również, że art. 494 k.c. określa prawa i obowiązki strony, która odstępuje od umowy (por. wyrok SN z dnia 16 stycznia 1998 r., I CKN 410/97, OSNC 1998, nr 10, poz. 155). Strona ta ma prawo żądania również naprawienia szkody wynikłej z niewykonania zobowiązania, takiego żądania jednak w rozpoznawanej sprawie nie złożyła, co trafnie podkreślił Sąd Apelacyjny.

Jak widać zatem, w okolicznościach sprawy niniejszej przedstawione w kasacji zagadnienie prawne nie podlega rozstrzygnięciu wobec bezzasadności jej podstaw.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 393¹² k.p.c. w związku z art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).